

VAJNORSKÝ ORNAMENT

Elena Karácsonyová a Gabriela Zemanová
z OZ Podobenka z Vajnor

„Z bohatstva ornamentálnych štýlov, ktoré sa na území Slovenska rozvinuli v priebehu 19. a prvej polovice 20. storočia, patrí vajnorský ornament k jedným z najvýraznejších.“

Úvodnú vetu sme si „požičali“ z brožúry o Reprezentatívnom zozname nehmotného kultúrneho dedičstva Slovenska. Reprezentatívny zoznam nehmotného kultúrneho dedičstva je súpisom významných prvkov a praktík nehmotného kultúrneho dedičstva Slovenska. Je nám veľkou ct'ou, že sa vajnorský ornament dnes môže pochváliť od 2. marca 2017 zápisom do tohto zoznamu (spolu s tylovou paličkovanou čipkou Myjavskej pahorkatiny).

Vajnorský ornament je súbor výtvarných prvkov - jednotlivých ozdobných motívov, alebo ich kompozícia, predovšetkým rastlinných a vtáčích, ako aj celá miestna dekoratívna tradícia Vajnor. Pôvodne sa vyskytoval najmä vo výzdobe interiérov vajnorských domov, na textíliách, krojových súčastiach a sakrálnych rúchach. V prevažnej miere sa v ňom využívajú rastlinné motívy - jablko, granátové jablko, rozličné ruže a iné druhy kvetov (napr. tulipán, klinček, sirôtka, zvonček, konvalinka), púčiky kvetov, strapce hrozna, hroznové listy, úponky, ďatelinka, šišky, klásky, lístky, palmety. Zo zvieracích motívov je to motív vtáčika v najrozmanitejších podobách - páv, pelikán kŕmiaci mláďatá vlastnou krvou, dvojhlavý orol, motív včely. Na sakrálnych rúchach, textíliách a maľbách sa v kompozíciách využívajú aj cirkevné motívy - napr. Božské Srdce, baránok, kríž,

trňová koruna. Vajnorský ornament využíva pásovú aj osovú kompozíciu, ktorá je spravidla symetrická. Dnešná podoba ornamentu sa vyznačuje pestrosťou farieb, farebnosť sa však prispôsobuje konkrétnemu účelu využitia.

Obdobím najväčšieho rozkvetu vajnorského ornamentu bolo 19. a prvá polovica 20. storočia. Jeho stvárnenie výrazne ovplyvnila ľudová umelkyňa Katarína Brúderová (1882 - 1964). Vďaka jej talentu a pedagogickej práci poznáme vajnorský ornament v jeho dnešnej podobe, s bohatstvom motívov a širokou škálou farebnosti, ktoré sa z nástennej maľby prenášajú aj do predkreslenej výšivky a výzdoby predmetov dennej potreby.

Generácia vajnorských ľudových umelkýň, ktoré Katarína Brúderová vychovala, preniesli vajnorský ornament až do 21. storočia a svoje vedomosti a zručnosti postupne odovzdávali mladšej generácii.

Inšpiráciu pre ne boli tradícia, príroda, práca (vinohrad, poľné práce), významným je v ich práci veľmi silné náboženské cítenie. Za všetky si dovoľíme spomenúť Katarínu Vitálošovú, Teréziu Zemanovú, Štefaniu Zemanovú, Kristínu Feketovú, Hedvigu Krištofičovú, Máriu Zemanovú, Katarínu Bednárovú, Katarínu Rakúsovú, Uršulu Krištofičovú a Máriu Brunclíkovú.

V súčasnosti sa maľbe, výrobe úžitkových predmetov a aplikácii maľovaného ornamentu na odevy a textil systematicky venuje predovšetkým Kristína Rožňovcová a aj Erika Surányiová - Berenčiová. Maľbe ornamentov sa venujú aj Viera Slezáková, Renáta Hrašková, Igor Zeman. Od roku 1984 sa vyrába vo Vajnoroch keramika dekorovaná vajnorským ornamentom. V keramickej dielni pôsobí od jej založenia Zlatica Šarközyová. O zachovávanie vajnorského ornamentu sa starajú aj občianske združenia Podobenka z Vajnor a

ZAPÍSANÝ DO ZOZNAMU

Vajnorský okrásľovací spolok. Obe združenia spolupracujú s ľudovými umelcami a podporujú ich aktivity, organizujú výstavy a kurzy venované vajnorským tradíciám. Jednou z najkrajších ukážok vajnorského ornamentu je maľba v Kostole Sedembolestnej Panny Márie; maľby predkresľovala pani Hedviga Krištofičová a vymaľovali spolu s ňou v roku 1968 viaceré vajnorské ľudové umelkyne.

Významnou a pamätnou sa stala tiež mitra vyšitá pre pápeža Jána Pavla II. pri príležitosti jeho návštevy v roku 1990. Autorkou bola vtedy 85-ročná Terézia Zemanová.

Vajnorské maľby a vyšivky sú vyjadrením vzťahu a úcty ich tvorcov k domovu a dedičstvu predchádzajúcich generácií. Vyšivky a iné predmety ozdobené vajnorským ornamentom boli už od začiatku minulého storočia vyhľadávaným reprezentatívnym artiklom, stávali sa častými oficiálnymi darmi a predstavovali Vajnory ako obec so svojráznou a živou ľudovou kultúrou. Tradícia dekorovania vajnorským ornamentom nebola nikdy v našej obci prerušená. Aktívne ju udržiavajú nielen súčasní tvorcovia v maľbách, vyšivkách, na krasliciach a úžitkových predmetoch, ale nositeľmi tradície sú aj samotní obyvatelia, ktorí sa čoraz častejšie obliekajú pri rôznych sviatočných príležitostiach do kroja.

PodĎakovanie.

A dovoľte nám vrátiť sa na začiatok. Zápis vajnorského ornamentu do Reprezentatívneho zoznamu nehmotného kultúrneho dedičstva Slovenska je ocenením práce všetkých maliarov a vyšivačiek,

všetkých tých, ktorí sa v minulosti aj v súčasnosti venujú zachovávaniu a rozvoju vajnorského ornamentu. Chceli by sme poďakovať všetkým - členom Občianskeho združenia Podobenka z Vajnor, Elene Karácsonyovej, Gabriele Zemanovej, Markovi a Dávidovi Grebečovcom, Igorovi a Renáte Hraškovým, ktorí sa aktívne zúčastnili na vypracovaní úspešného ná-

vrhu na zápis, Mestskej časti Bratislava-Vajnory za podporu, Farskému úradu vo Vajnoroch a obyvateľom Vajnor, ktorí poskytlí fotografie a objekty zo súkromných zbierok a umožnili nasnímanie malieb v súkromných domoch, Agneši Brúderovej, Eve Pavlíkovej, Márii Kuricovej, Eduardovi Krištofičovi, Antonovi Jakubáčovi, Mariánovi Zemanovi, Ivanovi Tureničovi, Petrovi Pokrivčákovi, Andrei Kaplanovej a iným. Za spoluprácu na príprave videodokumentácie patrí poďakovanie Markovi Číkovi a Petrovi Pokrivčákovi. Naša vďaka patrí tiež Základnej škole s materskou školou sv. Jána Pavla II., Základnej škole Kataríny Brúderovej, Vajnorskému okrásľovaciemu spolku, Ľubici Meškovej, Mikulášovi Sivému a Dr. Ondrejovi Demovi, ako aj Mestskému ústavu ochrany pamiatok, ktorí náš návrh oficiálne podporili. Samozrejme, musíme sa poďakovať aj odbornej komisii, ktorá náš návrh posudzovala, ako aj ministrom kultúry Markovi Maďaričovi, ktorý návrh na zápis vajnorského ornamentu do Reprezentatívneho zoznamu nehmotného kultúrneho dedičstva Slovenska spečatil svojím podpisom. Myslíme si, že vajnorský ornament je hodný takéhoto uznania, a veríme, že bude dôstojne reprezentovať Slovensko.

